L'ANY DARWIN:

ASSAIG DE BALANÇ, RETROSPECTIVA, I PERSPECTIVA

L'any 2009 fou, oficiosament, l'Any Darwin. Malgrat la manca de suport d'institucions internacionals (tret d'algunes excepcions, com la Unió Internacional de Ciències Biològiques [IUBS]), pertot s'han succeït els actes, les publicacions, les exposicions, el record de la vigència del llegat de Charles Darwin i l'avís de les amenaces que persisteixen sobre la seua difusió cultural i educativa. En l'àmbit català, les iniciatives valencianes i balears foren les més remarcables.

Escrit per
Juli Peretó
(Universitat de València i Institut d'Estudis Catalans) va representar l'IEC a la Comissió Organitzadora de l'Any Darwin de la Universitat de València i fou l'investigador principal del projecte de recerca de l'IEC Darwin.cat.

▲**Figura 1.** Disseny per a la Càtedra de Divulgació de la Ciència de la UV i l'IEC, Paco de la Torre.

Un balanç provisional

El 2009 fou el bicentenari del naixement de Darwin i se celebraren els cent cinquanta anys de la publicació del seu cabdal *L'origen de les espècies*. El mateix any havia estat declarat per la UNESCO l'Any de l'Astronomia (tot recordant les primeres observacions telescòpiques de Galileu el 1609, que publicaria l'any següent al *Sidereus nuncius*). Algú potser es podria entretindre calibrant els impactes respectius de les celebracions. Però, sense dubte, tots els pretexts són bons si es tracta de difondre el pensament crític i el coneixement científic. Amb tot, d'Any Darwin n'hi ha hagut una mica pertot, incloent-hi algun país islàmic amb resultats més aviat penosos (com fou la reunió propiciada pel Consell Britànic a Alexandria). Fem a continuació un breu repàs d'algunes de les activitats més remarcables. Un balanç provisional i incomplet per necessitat.

Pel que fa a les exposicions, la més primerenca fou la dissenyada per Niles Eldredge per a el Museu Americà d'Història Natural, de Nova York, i per al Museu Britànic, de Londres; també va arribar al Museu Nacional d'Història Natural del CSIC a Madrid via una adaptació patrocinada per la Fundació Gulbenkian. Centrada en els manuscrits de Darwin i en una bona selecció de materials originals, Eldredge volgué mostrar-nos, pas a pas, l'evolució del pensament de Darwin. En l'àmbit català remarquem l'exposició patrocinada per la Universitat de València (UV) i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) que es pogué veure a València i a Barcelona. Basada en una rica selecció de fons bibliogràfics, l'exposició narrava la biografia intel·lectual de Darwin, en el context de la seua època, i la repercussió del seu pensament en la biologia contemporània. Es pogueren contemplar els documents relacionats amb l'homenatge a Darwin dels estudiants de

medicina valencians en 1909. El documental *Darwin a València* acompanyava l'exposició que van dirigir els historiadors Víctor Navarro i Jesús Català. També la UV va llançar, des del mes d'octubre de 2009, l'exposició escolar «Senyor Darwin, quina gran idea!». Per la seua banda, l'exposició «Any Darwin a les Illes Balears» va penjar aviat el cartell d'itinerància completa per l'arxipèlag.

Teatre i cinema tingueren el seu racó. El Museu Arqueològic Nacional representà una obra de teatre curta de Craig Baxter, basada en la correspondència entre Darwin i Gray. Diverses institucions organitzaren cicles de cinema relacionats amb Darwin i l'evolució. S'estrenà el llargmetratge *Creation*, basat en la biografia intimista de Randal Keynes, i *Annie's Box*, dirigida per Jon Amiel, i que no ha arribat a les nostres sales comercials. Per la seua banda, el Taller d'Audiovisuals i la Càtedra de Divulgació de la Ciència de la UV han produït un documental que presenta el fenomen evolutiu i les seues aplicacions al voltant del famós cas Maeso, la infecció massiva pel virus de l'hepatitis C a València per part d'un anestesista.

Fer la relació completa de simposis, conferències i reunions seria llarguíssim, però ens cal remarcar alguns del nostre àmbit. El simposi «Natural Selection in the 21st Century» fou organitzat per l'IEC i la Societat Catalana de Biologia a la seu de l'Institut. Comptà amb la participació notable, entre altres investigadors, de Peter i Rosemary Grant. Aquests investigadors viatjarien a València per protagonitzar el Memorial Pelegrí Casanova de la UV. A Mallorca es convocaren sengles simposis internacionals sobre l'evolució a les Illes i sobre els aspectes més teòrics de l'evolució. I se celebraren per tot el territori infinitat de xerrades i taules rodones en ateneus culturals, museus científics, centres escolars, aules universitàries i, fins i tot, a la destil·leria d'Anís del Mono de Badalona. L'Ajuntament d'Elx va convocar un cicle de conferències i inaugurà un monument a Darwin. Finalment, Richard Dawkins rebé el doctorat honoris causa per la UV.

Fins la gastronomia va tenir el seu moment: a València es va servir un sopar tot seguint el receptari d'Emma Darwin (amb la presència d'una rebesnéta, una novel·lista homònima) i a Palma es pogué gaudir d'un menú que recorria algunes de les etapes principals del viatge del *Beagle*.

El capítol dels llibres és nodrit i quasi mereixeria un article a banda. La tria següent és molt personal i, pel fet de ser breu, se cenyeix a les obres publicades en català. La versió no censurada de l'*Autobiografia* ha aparegut per partida doble (dins les monografies de

© 2002-9 The Complete Work of Charles Darwin Online

Mètode, amb presentació de Martí Domínguez, i la publicada per Viena Ediciones, a cura de Sam Abrams). De *L'origen* s'ha fet una edició extraordinària, amb text adaptat i traduït a partir de la primera edició de 1959 i il·lustrat per Carles Puche (coeditada per la UV i l'IEC). Per la seua banda, Edicions 62 s'ha limitat a reimprimir la versió publicada en 1982. La UV i Bromera publicaren *L'evolució: de Darwin al genoma*, de Fernando González-Candelas. I en coedició amb l'IEC, la Càtedra de Divulgació de la Ciència de la UV ha tret el llibre que acompanya l'exposició ja mencionada de «Darwin, el seu temps, la seua obra, la seua influència». La Universitat de Barcelona i l'Associació Omnis cellula han tret la versió catalana de *Microcosmos*, de Lynn Margulis i Dorion Sagan.

Celebrar aniversaris en retrospectiva

En el Congrés de la Sociedad Española de Biología Evolutiva (SESBE), celebrat al Jardí Botànic de la UV, Janet Browne, historiadora de la ciència a Harvard i, sobretot, reconeguda biògrafa de Darwin, pronuncià una conferència plenària que tractà la qüestió del paper de les celebracions dels aniversaris en la història de la biologia. El primer centenari de Darwin va ser en ple «eclipsi del darwinisme», com l'anomenà Julian Huxley. La selecció natural sofria una mínima acceptació per part de la comunitat científica. Tanmateix, cinquanta anys després, durant el centenari de *L'origen de les espècies*, es va celebrar el triomf de la síntesi moderna. La commemoració de 2009 ha estat la de la vigència de la teoria evolutiva, amb totes les seues fructíferes controvèrsies, la finestra oberta al passat per la lectura dels genomes i l'eclosió de les aplicacions en els àmbits més diversos, però tot això sota l'ombra de la mundialització del fenomen creacionista. No hi ha marge per a la complaença: el moviment anomenat *disseny intel·ligent* és una acció ideològica i política que ataca els fonaments de l'educació científica en tots els racons del món. Com a prova de la preocupació que hi ha, vegeu la declaració del Consell d'Europa a favor de l'ensenyament de l'evolució, aprovada per un estret marge de vots.

▲**Figura 2.** Joan Romaní i Pepa Brasó (PepaPessebres).

I ara què?

El millor d'una celebració són les conseqüències a llarg termini. Tot i l'espontaneïtat i la convergència d'interessos, tindrà continuïtat la mobilització que hem estat capaços de conjugar al voltant de Darwin i la biologia evolucionista? En l'àmbit català hi ha tres institucions de recerca que explícitament treballen en evolució: l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva (ICBiBE), a València (UV); l'Institut de Biologia Evolutiva (IBE), a Barcelona (CSIC-UPF), i l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (ICPHES), a Tarragona (URV). D'aquests tres centres, dedicats a la recerca de primera línia en biologia evolutiva, només l'ICPHES té un programa explícit de divulgació i educació científica (*http://www.evoluciona.org*), la novetat més recent del qual és una col·lecció de llibres divulgatius sobre evolució. Tant de bo les energies conjurades durant l'Any Darwin es puguen conduir cap a la difusió del pensament evolutiu en la nostra societat en el futur immediat. El cas és no aturar-se. I

© 2002-9 The Complete Work of Charles Darwin Online